Doru Mihăescu

DOI TERMENI CU ETIMOLOGIE CONTROVERSATĂ SAU NECUNOSCUTĂ DIN *FOLETUL NOVEL*: *MĂRSIE* ŞI *OTROBII* (pl.)

1. Primul termen, *mărsie*, cu trei apariţii, pe parcursul a numai şapte pagini din cuprinsul ediţiei lui Emil Vârtosu[1], este utilizat de fiecare dată în contexte referitoare la operaţiuni militare:

„Să văd tabere, şi pre uscat, şi pre mare. Unele mergu ocolind şi aduc *mărsie*, altele, cu meargerea şi cu învărtejirea lor, dau a să vorbi în multe chipuri ...

Doao tabere mari, în Marea Mediteranea, vor aduce *mărsie* multor ţări şi fieşcarele va sta pentru apărarea sa, neştiind sfărşitul ...

Cea ţeară, ce era în pace, de iznoavă să mişcă spre arme, cu *mărsie* şi groază ţărălor den vecinătatea ei".

În *Indicele* ediţiei menţionate cuvântul este glosat prin *mirt*[2], interpretare respinsă, pe bună dreptate, de Al. Mareş, care avansează o altă ipoteză: „Mai curând ar putea fi invocat *mârsâie*, derivat al lui *mârsei* „dorinţă, poftă de plăceri, poftă (trupească)": DLR, s.v. *mărsei*"[3].

Pe de o parte, probabil, acest mod de utilizare, iar pe de alta, faptul că numele propriu *Marte* „este evocat, în calitate de zeu al războiului, sub forma *Mars*, de numeroase ori în paginile *Foletului Novel*", o determină pe Emanuela Timotin să avanseze, la rândul ei, ipoteza conform căreia *mărsie* „ar putea fi o creaţie din *Mars* + suf. *-ie*, cu sensul de „război", formată după modelul lui *dascăl – dăscălie*"[4], cu un sufix utilizat, în aceeaşi scriere, şi în cazul unui derivat precum *rebelie* (*răbelie*) < *rebel* (*răbel*) sau al adaptării unui împrumut italian precum *cartirie* (it. *quartiere*)[5].

Existenţa derivatului *mârsâie* (= *mârsei* „dorinţă de plăceri; poftă (trupească); patimă"), semnalat la Turnu-Măgurele[6], împreună cu aceea a altor derivate sinonime, cum ar fi *mârsăială* (*mărsăială*) ori *mârsăietură* (*mărsăietură*), atestate în epocă la Dosoftei[7], dar şi a derivatului *mârsios* (*mărsios*) „lacom; pofticios;

[1] *Foletul Novel. Calendarul lui Constantin-Vodă Brâncoveanu 1693–1704*, Bucureşti, 1942, p. 70, 73, 76.
[2] *Ibidem*, p. 207.
[3] *Scriere şi cultură românească veche*, Bucureşti, 2005, p. 247 (n. 71).
[4] „Limba română", LVI, nr. 3/2007, p. 318 (*Recenzii şi note bibliografice*).
[5] *Ibidem*.
[6] DLR, VI, 722.
[7] *Ibidem*.

BDD-A591 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:54:46 UTC)

hrăpăreţ", cu atestări moderne în vestul Transilvaniei[8], ori a verbului *zămârsi*, care a ajuns să însemne, prin Dolj, „(despre unt) a se acri"[9], arată însă că nu este cazul să ne gândim la o ipotetică derivare din *Mars* (= *Marte*) a lui *mărsie* din *Foletul Novel*, care, în plus, ridică şi unele semne de întrebare în raport cu *dascăl – dăscălie*, *rebel – rebelie*, it. *quartiere* – v. rom. *cartirie*.

Ipoteza avansată de Al. Mareş rămâne, prin urmare, cea mai plauzibilă. *Mărsie* (s.f.), cu varianta *mârsâie*, poate reprezenta un singular reconstruit după pluralul *mărseie* (*mărsâie*) al lui *mărsei* (s.n., D.M.). Referitor la sensurile derivatului, credem că, pe lângă semnificaţiile unora dintre derivatele româneşti amintite, ar trebuie avute în vedere şi cele ale bg. dial. *mărsa* „a fura, a prăda", *mrăsi* „confuzie; tulburare; încurcătură; necaz" (cf. bg. *mărsja* „a (se) murdări; a se cufunda în mocirlă (în necazuri); a profana: a dezonora; a mânca de dulce în post"; srb. *mrsiti* „a mânca de dulce în post; a murdări; a tulbura"; srb. dial. *Mrsan* „turc" etc.)[10].

Mărsie din *Foletul Novel* înseamnă deci „tulburare; necaz; nenorocire".

2. Cel de-al doilea cuvânt, *otrobii* (pl.), care apare o singură dată în *Foletul Novel*, a fost explicat de Emanuela Timotin ca provenind dintr-un neutru *otrobiu*, la rândul său o variantă coruptă a lui *oprobiu* „necinste; ruşine; dezonoare" (< lat. *opprobrium*, it. *obbrobrio*), ceea ce l-ar face să se „înscrie între împrumuturile latino-romanice din epoca veche a limbii române, devansând cu aproape două veacuri atestarea propusă de dicţionare"[11].

Şi de această dată este vorba, mai degrabă, de un termen popular, regional, ai cărui „urmaşi" îi putem afla şi mai târziu, până în zilele noastre, prin sudul Transilvaniei (*hodrobele, hodrobeie, ordobele* „catrafuse")[12], dar mai ales prin Oltenia (*utrubă* „toate lucrurile (uzate) dintr-o casă")[13] şi sud-vestul Munteniei (*utrubuţe* (pl.; dim.) „lucruri, obiecte din casă")[14].

Ţinând seama de toate acestea, credem că la originea cuvântului se află bg., srb. *utroba*, cu sensul „măruntaie", semnificaţie pe care o regăsim şi în pasajul din *Foletul Novel* („Soseaşte o veaste noao, de o mare dobândă, care ne mângâe toate *otrobiile* şi de bucurie, să trag clopote, clopoţeale, clopoţei")[15].

[8] *Ibidem*; *Românii din Munţii Apuseni (moţii)* de Teofil Frâncu şi George Candrea, Bucureşti, 1888, p. 102; Ion Gheţie, *Dicţionar român – maghiar pentru şcoală şi privaţi ...*, Budapest, 1896, p. 254.

[9] DLR, XIV, p. 75; *Glosar dialectal. Oltenia*, întocmit de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Nicolae Saramandu şi Magdalena Vulpe, Bucureşti, 1967, p. 127.

[10] *Bălgarski etimologičen rečnik*, IV, Sofija, 1995, p. 418–419; P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II, Zagreb, 1972, p. 470.

[11] *Art. cit.*, p. 317–318.

[12] *Dicţionarul limbii române* (DA), II, 1, p. 398 (cfr. *hodrânc* (Trans.) „unelte de lucrat la fân", iar la *hodrânc* ..., cfr. *hodrobeie*).

[13] DLR, XII, 2, p. 457 (cfr. *hurubă, hutrupi, hodrobele*).

[14] Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Glosar dialectal Muntenia*, Bucureşti, 1999, p. 483 (269) (atestare la Cervenia – Teleorman).

[15] Ediţia Emil Vârtosu, p. 20.

BDD-A591 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:54:46 UTC)

Mărsie „tulburare; necaz” şi *otrobii* (pl.) „măruntaie” (< *utrobii* < *utrob(i)e* < *utrobă* (*utrubă*) < bg., srb. *utroba*) reprezintă, aşadar, două regionalisme preponderent sudice, a căror existenţă în *Foletul Novel*, alături de aceea a unor împrumuturi italiene, este, oricum, mai puţin surprinzătoare decât prezenţa aici a unor regionalisme moldoveneşti, ca verbul *răcoşi* (= *rocoşi*) „a se răscula; a se revolta” (< pol. *rokoszyč się*), cu derivatele *rocoşitură* „răscoală; revoltă” (17 apariţii!) şi *rocoşutor* „răzvrătit; răsculat”[16].

DEUX TERMES DE *FOLETUL NOVEL*, DONT L'ÉTYMOLOGIE EST CONTROVERSÉE OU INCONNUE: *MĂRSIE* „PERTURBATION”, „CHAGRIN” ET *OTROBII* „ENTRAILLES”

(Résumé)

Il ne s'agit pas, cette fois, d'emprunts néologiques latino-romans, si bien représentés d'ailleurs dans *Foletul Novel* (Le Calendrier du prince Constantin Brâncoveanu 1693–1704), mais des mots populaires, régionaux, utilisés surtout dans l'aire méridionale du daco-roumain (où on peut trouver aussi des variantes ou des termes dérivés), dont l'origine doit être cherchée au sud du Danube, en bulgare et/ou en serbe.

Cuvinte-cheie: Foletul Novel, *etimologie*, mărsie, mârsâie, otrobii.
Mots-clés: Foletul Novel, *étymologie*, mărsie, mârsâie, otrobii.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, nr.13

Florentina Zgraon

ISTORIIA ŢĂRII RUMÂNEŞTI ŞI A BUCUREŞTILOR, SĂRACII. O NOUĂ VERSIUNE

1. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se impune, ca specie literară a istoriografiei româneşti, povestirea istorică în versuri. Sextil Puşcariu vorbeşte despre aceasta ca despre „o slabă compensaţie pentru decadenţa genului istoric”[1]. Numite frecvent, prin analogie cu veritabilele letopiseţe anterioare apărute în Moldova şi în Ţara Românească, „cronici rimate”, ele fac referire de fapt la un

[16] *Ibidem*, p. 213; pentru calitatea de regionalisme moldoveneşti a acestor termeni, precum şi a altora, din aceeaşi familie, a se vedea Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicţionarul limbii române literare vechi (1640–1780). Termeni regionali*, Bucureşti, 1987, p. 250–251.

[1] S. Puşcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche,* Sibiu, 1930, p. 207.

BDD-A591 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:54:46 UTC)